

Hemşirelik Öğrencilerinin Eğitim Streslerinin Değerlendirilmesi

Birsel Canan DEMİRBAĞ¹, Hacer KOBYA BULUT¹, Kıymet YESİLÇİÇEK ÇALIK¹

ÖZ

Amaç: Bu çalışmada hemşirelik bölümünde okuyan öğrencilerin eğitim stresini değerlendirmek amaçlandı.

Gereç ve Yöntemler: Tanımlayıcı tipte olan araştırma, 2017-2018 bahar döneminde bir üniversitenin Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümünde okuyan 422 öğrenci ile yapıldı. Veriler sosyo-demografik bilgi formu ve Hemşirelik Eğitimi Stres Ölçeği (HESÖ) kullanılarak toplandı. Veriler sayı, ortalama, yüzdelik dağılımlar, bağımsız örneklem t testi ve ANOVA ile değerlendirildi.

Bulgular: Çalışmamıza katılan öğrencilerin %41,7'sinin yaş ortalaması 20-21 yıl olup, %84,6'sı kadındır. Öğrencilerin HESÖ, Uygulama Stresi ve Akademik Stres puan ortalamaları sırasıyla $\bar{X} \pm SS: 67.29 \pm 13.59$; $\bar{X} \pm SS: 33,98 \pm 7,23$; $\bar{X} \pm SS: 33,31 \pm 7,47$ olarak bulunmuştur. 20-21 yaş aralığındaki öğrencilerin Uygulama Stres ($\bar{X} \pm SS: 34,17 \pm 7,76$) ve Akademik Stres ($\bar{X} \pm SS: 34,15 \pm 7,31$) puan ortalamaları diğer yaş gruplarından daha yüksekti. Hemşirelik üçüncü sınıf öğrencilerinin Uygulama Stres ($\bar{X} \pm SS: 36.36 \pm 7.26$), Akademik Stres ($\bar{X} \pm SS: 35.44 \pm 7.49$) ve HESÖ ($\bar{X} \pm SS: 14.52 \pm 5,47$) puan ortalamaları diğer sınıflara göre daha yüksekti. Akademisyen Stres puan ortalaması aynı şehirde olma ($\bar{X} \pm SS: 32.53 \pm 7.64$) ile şehir dışında olma ($\bar{X} \pm SS: 35.93 \pm 7.29$) arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulundu ($p < 0,001$). Hastanede çalışmayı düşünenlerin HESÖ ($\bar{X} \pm SS: 68,26 \pm 13,45$), Uygulama Stres ($\bar{X} \pm SS: 34,61 \pm 7,08$) ve Akademisyen Stres ($\bar{X} \pm SS: 33,64 \pm 7,42$) puan ortalamalarının; akademisyen olarak çalışmayı düşünenlerin HESÖ ($\bar{X} \pm SS: 65,60 \pm 13,70$), Uygulama Stres ($\bar{X} \pm SS: 32,86 \pm 7,38$) ve Akademisyen Stres ($\bar{X} \pm SS: 32,73 \pm 7,55$) puan ortalamalarından daha yüksek olduğu bulundu.

Sonuç: Çalışmada, hemşirelik öğrencilerinin orta düzeyde strese sahip olduğu, hem akademisyen hem de uygulama stresi yaşadıkları belirlenmiştir. Bu durum, hemşirelerin mesleki kimlik kazanması için geliştirilen hemşirelik eğitim programlarının, öğrenci stresini azaltarak öğrenmeyi iyileştirmek için yeniden yapılandırılması gerektiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Hemşire; eğitim; öğrenci; stres; Türkiye.

Evaluation of Nursing Students' Educational Stress

ABSTRACT

Aim: In this study, it was aimed to evaluate the educational stress level of nursing students.

Material and Methods: The descriptive study was conducted with 422 students studying at the Faculty of Health Sciences Nursing Department of a University in the spring semester of 2017-2018. The data were collected using the socio-demographic information form and the Nursing Education Stress Scale (NESS). The data were interpreted as numbers, means, and percentage distributions, independent sample t test and ANOVA.

Results: The average age of 41.7% of the students participating in our study was 20-21 years and 84.6% were women. Students' mean scores for HESÖ, Practice Stress and Academic Stress were respectively $\bar{X} \pm SD: 67.29 \pm 13.59$; $\bar{X} \pm SD: 33.98 \pm 7.23$; $\bar{X} \pm SD: 33.31 \pm 7.47$. It was observed that the average scores of Practice Stress ($\bar{X} \pm SD: 34.17 \pm 7.76$) and Academic Stress ($\bar{X} \pm SD: 34.15 \pm 7.31$) of the students in the age range of 20-21 were higher than the other age groups. HESÖ ($\bar{X} \pm SD: 14.52 \pm 5,47$), Practice Stress ($\bar{X} \pm SD: 36.36 \pm 7.26$) and Academic Stress ($\bar{X} \pm SD: 35.44 \pm 7.49$) of third year nursing students higher than the other classes. Academic Stress mean scores was found statistical differences

¹ Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Trabzon, Türkiye

*Bu çalışma, 20-22 Haziran 2018 tarihleri arasında İspanya'da düzenlenen 8. Uluslararası Kültürlerarası Eğitim Konferansı ve 1. Uluslararası Kültürlerarası Sağlık Konferansı: Kültürlerarası ve Küresel Bir Dünya için Eğitim ve Sağlık Değeri kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Birsel Canan DEMİRBAĞ, e-mail: cdemirbag@gmail.com

Geliş Tarihi / Received: 09.06.2020, Kabul Tarihi / Accepted: 16.03.2021

between being of city ($\bar{X}\pm SD$: 32.53 \pm 7.64) and being out of the city ($\bar{X}\pm SD$: 35.93 \pm 7.29) ($p<0.001$). There are statistically significant differences about education stress level between students who are considering working in the hospital and considering working as academician. The mean scores of students who are considering working in the hospital were HESÖ ($\bar{X}\pm SD$: 68.26 \pm 13.45), Practice Stress ($\bar{X}\pm SD$: 34.61 \pm 7.08) and Academic Stress ($\bar{X}\pm SD$: 33.64 \pm 7.42) and the mean scores of students who are considering working as academician were HESÖ ($\bar{X}\pm SD$: 65.60 \pm 13.70), Practice Stress ($\bar{X}\pm SD$: 32.86 \pm 7.38) and Academic Stress ($\bar{X}\pm SD$: 32.73 \pm 7.55).

Conclusion: In the study, it was determined that nursing students have a moderate level of stress, and they experience both academic and practical stress. This situation shows that nursing education programs developed for nurses to gain professional identity should be restructured in order to improve learning by reducing student stress.

Keywords: Nurse; education; student; stress; Turkey.

GİRİŞ

Üniversite, her öğrenci için eleştirel düşünme ve benlik gelişiminin devamının sağlandığı bir süreçtir. Bu süreçte bölümüne ve yeni bir çevreye uyum sağlamaya çalışan üniversite öğrencisi buna ilaveten seçtiği bölüme göre öğrencilik süresi boyunca bilgi, beceri ve mesleğine adaptasyon gibi stresler yaşamaktadır (1). Bu durum klinik uygulamaları olan bölümlerde okuyan öğrencilerin okulda öğrendikleri teorilerini uygulama becerisini bu alanlarda gerçekleştirme sürecinde daha da önemli olmaktadır. Ülkemizde simülasyon veya laboratuvar eğitimlerinin yeterli düzeyde olmadığı düşünüldüğünde özellikle sağlık alanında uygulama becerisinin kazanıldığı yer hastaneler veya aile sağlığı merkezleri olmaktadır. Sağlık alanında yetişen üniversite öğrencilerinden özellikle hekim ve hemşireler bu uygulama becerilerini birebir hasta veya sağlıklı insan ile gerçekleştirmektedir. Bu durum teori bilgileri ne kadar yeterli olursa olsun öğrenciler için onları yetiştiren öğretim üyelerine kendilerini kanıtlayma veya uygulamada yanlış yapma anksiyetesi yaşatmaktadır. İnsan sağlığını koruma, geliştirme, tedavi ve rehabilite etme amacını güden hemşirelik mesleğine yönelik üniversite düzeyinde yeterli bilgi, beceri ve iletişim gibi özelliklere sahip kaliteli, nitelikli ve nicelikli öğrenci yetiştirmek çok önemlidir. Yetiştirilen bu öğrenciler mezuniyet sonrası eğitim süreci boyunca aldıkları bu eğitimlerin temsilcileri olacaktır. Hemşirelik öğrencilerinin okul da teori dersi alma sırasında bilgileri doğrultusunda problem çözme yeteneklerini geliştirmeye çalışırken diğer taraftan kliniğe çıktıklarında sağlıklı/hasta ve sağlıklı/hastaya ait problemleri çözmeye yeteneğinin de geliştirmesinde akademisyenlerin ve uygulama alanlarının katkısı önemlidir (2-4). Hemşirelik öğrencilerinin her üniversite öğrencisinde olduğu gibi üniversitenin ilk yılı adaptasyon dönemi ile başlamakta, öğrenciler bunu izleyen her yıl ve her döneme ait farklı sorunlarla baş etmeye çalışmaktadırlar (5,6). Hemşirelik öğrencilerinin uygulanan lisans müfredatına göre her döneminde aldıkları derslerin teori ve uygulama yoğunlukları düşünüldüğünde, öğrencinin bilgi, becerisini depolama ve

bunu uygulamada pekiştirme sürelerinin de yeterliliği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu eğitim sürecindeki yoğunluk, öğrencilerin sayısının fazlalığı ve akademisyenlerin yeterli sayıda olamaması nedeniyle öğrencilerde klinik becerilerinin eksik kalma stresini de yaşamalarına sebep olmaktadır. Bu çalışmanın amacı, bir üniversitenin hemşirelik bölümünde okuyan öğrencilerin algıladıkları eğitim stres durumunu değerlendirmek amacı ile yapılmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEMLER

Araştırmanın Tipi: Bu araştırma tanımlayıcı tipte gerçekleştirildi.

Araştırmanın Evreni ve Örnekleme: Araştırmanın evrenini, Karadeniz bölgesinde bir üniversitenin hemşirelik bölümüne kayıtlı 602 hemşirelik öğrencisi oluşturdu. Araştırmada örneklem seçimine gidilmeyip evrenin tamamına ulaşılması hedeflendi. Araştırmaya katılmayı kabul eden ve veri formunu eksiksiz dolduran toplam 422 öğrenci araştırmanın örneklemini oluşturdu. Evrenin %70,09'una ulaşıldı.

Verilerin Toplanması ve Veri Toplama Araçları:

Araştırma verileri 2017-2018 öğretim yılı bahar yarıyılında toplandı. Veri toplama aracı olarak “Sosyo-demografik Bilgi Formu” ve “Hemşirelik Eğitimi Stres Ölçeği” kullanılmıştır.

Sosyo-demografik Bilgi Formu: Bu form, öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerini (yaş, cinsiyet, sınıf, okul tercih sırası, şehir, kaldığı yer, eğitimden memnuniyet, okul sonrası çalışma yeri tercihi) belirlemeyi amaçlayan 8 sorudan oluştu.

Hemşirelik Eğitimi Stres Ölçeği: 1981 yılında Gray-Toft ve Anderson'nin (6) çalışmaları ile geliştirilmiş Hemşire Stres Ölçeği, 1995 yılında Rhead (7) tarafından modifiye edilerek tamamlanmıştır. Karaca ve arkadaşları (8) tarafından 2014 yılında Türkçeye uyarlanarak geçerlilik (0,76) ve güvenilirlik ($\alpha= 0,81 - 0,93$ arasında) testleri yapılmıştır. HESÖ, 32 maddeden oluşan dördümlü Likert Tipi “benim için hiç stres verici değil” 0'dan, “Benim için çok stres verici” 3'e kadar değişen puanlamaya sahip olan bir araçtır. HESÖ'nin “Uygulama Stresi” ve “Akademik stres” olmak üzere iki alt boyutu bulunmaktadır (8).

Uygulama stresi alt boyutu: 4,5,7,9,11,13,15,16,18,19,21,24,25,27,29,32. maddeler
Akademik stres alt boyutu
ise: 1,2,3,6,8,10,12,14,17,20,22,23,26,28,30,31.

maddelerden oluşmaktadır. Her bir alt boyutu 0-48 arasında değer alan Ölçeğin toplam puanı 0-96 arasındadır ve puanın artması stresin arttığına işaret etmektedir (8).

Bu çalışmada güvenilirlik katsayısı $\alpha=0,89$ olarak bulunmuştur.

Araştırmanın Etik Yönü: Çalışmada verilerin toplanabilmesi için kurumdan, çalışma yapılacak öğrencilerin bağlı bulunduğu üniversitenin Girişimsel Olmayan Etik Kurul Komisyonu'ndan ve hemşirelik bölümünden izin alındı (Etik kurul no:321 05.06.2017). Çalışmada gönüllülük ilkesi temel alınmış ve araştırma ve yayın etiğine uygun davranılmıştır. Hemşirelik öğrencilerine çalışmanın amacı açıklanıp, bilgilendirilmiş onamları sözlü olarak alınmıştır.

İstatistiksel Analiz

Araştırma verileri, SPSS (Statistical Package for Social Science for Windows 18,0) paket programında değerlendirildi. Sürekli sayısal değişkenlerin tanımlayıcı istatistiklerinin gösteriminde sayı, ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerleri, kategorik değişkenlerin gösteriminde ise frekans ve yüzde dağılımları kullanıldı. Değişkenlerin normallik durumlarının değerlendirilmesi Kolmogorov Smirnov istatistiksel testi ile yapıldı ve normal dağılım gösterdiği saptandı. Gruplar arasındaki farklılıklar için parametrik testlerden bağımsız örneklem t testi ve ANOVA ile değerlendirildi. İstatistiksel önemlilik $p < 0,05$ olarak kabul edildi.

BULGULAR

Hemşirelik öğrencilerinin HESÖ aldıkları puanların dağılımı Tablo 1’de sunulmuştur. Öğrenciler HESÖ toplam puan ortalaması $\bar{X} \pm SS: 67,29 \pm 13,59$, Uygulama Stres alt boyut puan ortalaması $\bar{X} \pm SS: 33,98 \pm 7,23$ ve Akademik Stres alt boyut puan ortalaması $\bar{X} \pm SS: 33,31 \pm 7,47$ olarak belirlendi (Tablo 1).

Tablo 1. Hemşirelik öğrencilerinin HESÖ puan ortalamaları (n=422)

HESÖ	$\bar{X} \pm SS$	Minimum	Maximum
HESÖ	67,29±13,59	25,00	96,00
Uygulama stresi alt boyutu	33,98±7,23	9,00	48,00
Akademik stres alt boyutu	33,31±7,47	8,00	48,00

HESÖ: Hemşirelik Eğitimi Stres Ölçeği. X: Ortalama. SS: Standart Sapma

Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri, sosyo-demografik özelliklerine göre HESÖ ölçeğinden aldıkları puanların dağılımı Tablo 2’de sunuldu.

Araştırmaya katılan öğrencilerin %41,7’si 20-21 yaş grubundan olup % 84,6 kadındır. Çalışmaya katılan öğrencilerin %34,6’sı birinci sınıfta, % 65,6’sı yurttan kaldığını, %55,9’u üniversitenin bulunduğu şehir dışından olduğunu, %43,4’ü hemşireliği dördüncü sırada ve üzerinde tercih ettiğini ve % 31,1 okulun eğitiminden memnun olmadığını ve %39,8’i okulun eğitiminden memnun olduğunu ifade ettiler. Öğrencilerin %63,7’si okulu bitirdikten sonra herhangi bir hastanede çalışmayı düşünürken %36,3’ü ise akademisyen olarak üniversitede kalmak istedikleri tespit edildi (Tablo 2).

Öğrencilerin yaş grubu analiz edildiğinde 20-21 yaş aralığında HESÖ puan ortalamasının $\bar{X} \pm SS: 68,32 \pm 13,98$, Uygulama Stres puan ortalamasının $\bar{X} \pm SS: 34,17 \pm 7,76$ ve Akademisyen Stres puan ortalamasının $\bar{X} \pm SS: 34,15 \pm 7,31$ diğer yaş gruplarına göre daha yüksek olduğu görüldü. Ancak her üç ortalama için yaş grupları aralında istatistiksel anlamlılık bulunmadı ($p > 0,001$) (Tablo 2).

Öğrencilerin cinsiyet açısından analiz edildiğinde kız öğrencilerde Akademisyen Stres puan ortalaması ($\bar{X} \pm SS: 33,55 \pm 7,72$) erkek öğrencilere ($\bar{X} \pm SS: 31,92 \pm 5,82$) göre yüksek olmasına rağmen cinsiyet açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmadı ($p > 0,001$). Kız öğrencilerin HESÖ ($\bar{X} \pm SS: 68,32 \pm 13,98$) ve

Uygulama Stres puan ortalamaları ($\bar{X} \pm SS: 34,35 \pm 7,47$) erkek öğrencilere göre yüksek ve istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu belirlendi ($p < 0,001$) (Tablo 2).

Öğrencilerin okuduğu sınıf açısından “Uygulama Stres”, “Akademisyen Stres” ve “HESÖ” toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulundu ($p < 0,001$). Üçüncü sınıf hemşirelik öğrencilerinin Uygulama Stres puan ortalaması ($\bar{X} \pm SS: 36,36 \pm 7,26$) ve Akademisyen Stres puan ortalaması ($\bar{X} \pm SS: 35,44 \pm 7,49$) diğer sınıflara göre, Birinci Sınıf öğrencilerinin HESÖ ($\bar{X} \pm SS: 14,52 \pm 5,47$) puan ortalamaları diğer sınıflara göre daha yüksek bulundu (Tablo 2).

Öğrencilerin üniversitenin bulunduğu şehir ve şehir dışından üniversiteye gelme durumları ile HESÖ ve Uygulama Stres toplam puanları açısından istatistiksel anlamlı farklılık bulunmadı ($p > 0,001$). Ancak aynı şehirde olma ($\bar{X} \pm SS: 32,53 \pm 7,64$) ve şehir dışında olma ($\bar{X} \pm SS: 35,93 \pm 7,29$) Akademisyen Stres puan ortalamaları arasında istatistiksel anlamlılık bulundu ($p < 0,001$) (Tablo 2).

Öğrencilerin “Kaldığı yer”, “Okul tercih sırası” ve “Okul eğitiminden memnun olma durumları” ile HESÖ, Uygulama Stres ve Akademisyen Stres toplam puanları arasında anlamlı farklılık tespit edilmedi ($p > 0,001$) (Tablo 2).

Öğrencilerin mezun olduktan sonra çalışma durumları analiz edildiğinde “hastanede” çalışmayı düşünenlerin HESÖ ($\bar{X} \pm SS: 68,26 \pm 13,45$), Uygulama Stres ($\bar{X} \pm SS: 34,61 \pm 7,08$) ve Akademisyen Stres ($\bar{X} \pm SS: 33,64 \pm 7,42$) puan ortalamalarının “akademisyen” olarak çalışmayı düşünenlerin HESÖ ($\bar{X} \pm SS: 65,60 \pm 13,70$), Uygulama Stres ($\bar{X} \pm SS: 32,86 \pm 7,38$) ve Akademisyen Stres ($\bar{X} \pm SS: 32,73 \pm 7,55$) toplam puan ortalamalarından daha yüksek olduğu ve Akademisyen Stres puan ortalamasının çalışma durumuna göre istatistiksel anlamlı farklılık bulunmazken ($p > 0,001$); Uygulama Stres ve HESÖ puan ortalamalarıyla karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu bulundu ($p < 0,001$) (Tablo 2).

TARTIŞMA

Bu çalışmada, hemşirelik bölümünde okuyan öğrencilerin eğitim stresini değerlendirmek amaçlandı. Bu çalışmada da öğrencilerin eğitim stresinin orta düzeyin üzerinde olduğu görülmüştür. Stres, organizmanın sınırlarının bedensel ve ruhsal açıdan tehdit edilmesi ve zorlanması ile ortaya çıkan bir durumdur (9,10). Mesleklerin kişilere verdiği sorumluluklar neticesinde, mesleğin sahibi olanlar işlerini yaparken belirli düzeyde stres yaşarlar (8). Stres ile ilgili bu durum hastalarının sağlığının sorumluluğundan başlayarak mahremiyetlerine kadar olan süreci yüklenen başta hekim ve hemşireler olmak üzere bütün sağlık çalışanları için daha da yoğun yaşanmaktadır (11). Hemşirelik öğrencisinin mesleğe hazırlanmasında eleştirel düşünme becerisi, bilgi, tutum ve problem çözme yeteneğine yönelik eğitim verme sürecine ilaveten öğrenci kendi benlik algısını da geliştirmeye devam etmektedir. Aynı zamanda yeni bir ortam, belki yeni bir şehir ve kendi kendine yaşamayı öğrenmenin yanı sıra okulundaki başarısını etkileyecek öğretim elemanın tutumları ve klinik uygulama alanındaki problemleriyle de stresleri artmaktadır.

Tablo 2. Öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerine göre HESÖ puan ortalamaları (n=422)

Bireysel Özellikler	n		Uygulama Stres puanı			Akademisyen Stres puanı			HESÖ Toplam Puanı		
	n	%	$\bar{X}\pm SS$	F*, t	p	$\bar{X}\pm SS$	F*, t	p	$\bar{X}\pm SS$	F*, t	p
Yaş											
18-19	153	36,34	33,34±7,38			32,39±7,81			65,73±14,01		
20-21	176	41,73	34,17±7,76	1,08	0,340	34,15±7,31	2,30	0,100	68,32±13,98	1,61*	0,200
22-23	93	22,3	34,07±5,78	*		33,23±7,08	*		67,91±11,93		
Cinsiyet											
Kadın	357	84,67	34,35±7,47	2,52	0,001	33,55±7,72	1,61	0,100	67,91±14,07	2,23	0,002
Erkek	64	15,23	31,89±5,37			31,92±5,82			63,81±10,04		
Sınıf											
1.	146	34,62	33,30±7,63			31,31±7,99			64,62±14,52		
2.	103	24,45	32,44±7,16	5,43	0,001	34,04±6,84	6,45	0,001	66,49±12,96	5,47	0,001
3.	86	20,42	36,36±7,26	*		35,44±7,49			71,80±13,68		
4.	87	20,61	34,58±5,94			33,70±6,53			68,28±11,39		
Şehir											
Aynı şehir	186	44,1	33,54±7,45	-		32,53±7,64	-		66,07±13,97	-1,64	0,100
Şehir dışı	236	55,9	34,33±7,05	1,11	0,260	33,93±7,29	1,91	0,005	68,26±13,23		
Kaldığı Yer											
Yurt	277	65,6	33,98±7,17	-	0,990	33,68±7,03	1,42	0,150	67,67±13,09	0,77	0,430
Ev	145	34,4	33,98±7,37	0,00		32,60±8,23			66,58±14,51		
Okul Tercih Sırası											
1.	137	32,5	34,10±7,11	0,05	0,980	32,76±7,30	0,38	0,760	66,87±13,24	0,09	0,960
2.	55	13,0	34,07±6,08	*		33,58±6,97	*		67,65±12,07		
3.	47	11,1	34,12±7,26			33,82±7,72			67,95±13,53		
4 ve üzeri	183	43,4	33,82±7,67			33,51±7,71			67,33±14,36		
Eğitim memnun.											
Değil	131	31,1	33,56±6,86	0,34	0,700	32,18±6,60	2,32	0,090	65,74±12,55	1,32	0,260
Orta düzey	123	29,1	34,05±7,64	*		33,56±8,16	*		67,61±14,59		
Memnun	168	39,8	34,25±7,23			34,01±7,53			68,27±13,58		
Çalışma düşüncesi											
Hastane	269	63,7	34,61±7,08	2,39	0,001	33,64±7,42	1,20	0,220	68,26±13,45	1,94	0,005
Akademik	153	36,3	32,86±7,38			32,73±7,55			65,60±13,70		

Literatürde bu konu ile ilgili yapılan çalışmalar hemşirelik öğrencilerinin eğitim dönemleri boyunca farklı problemlere göre değişik düzeylerde stres yaşadıklarına işaret etmektedir (1,5). Bu çalışmalarda klinik uygulamalara yönelik hasta sorumluluğunun alınması, öğrencinin kendini bilgi ve beceri yönünden yetersiz hissetmesi, uygulama ortamı ile ilgili yaşanan problemlerin öğrencinin klinik uygulama stresini artıran faktörler olarak belirlenmiştir (12,13). Bütün öğrencilerde olduğu gibi hemşirelik öğrencilerinin yetişmesinde onların eğitimlerinden sorumlu akademisyenlerin rolü önemlidir (14-17). Nitekim bu çalışmada öğrencilerin uygulamada ve akademisyen düzeyde stres yaşadıklarının belirlenmesi literatür sonuçlarını desteklemiştir. Öğrencilerin yaş, cinsiyet gibi kişisel özelliklerinin stres faktörü ile ilişkili olduğu bilinmektedir (4,6). Bu çalışma da 20-21 aralığındaki yaş grubunun HESÖ, uygulama ve akademik stres puan ortalamalarının kız öğrencilerde erkek öğrencilerden daha fazla olduğu belirlenmiştir. Üniversite hepimizin eğitim hayatında mesleksi beceriye sahip olmada önemli bir basamaktır. Bu açıdan bakıldığında üniversitenin ilk yıllarında olumlu veya olumsuz stres daha fazla yaşanmaktadır (18). Çalışmamızda akademik ve uygulama stresinin en fazla yaşandığı sınıf üçüncü sınıf

ve HESÖ puan ortalamasının ise birinci sınıfta yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yapılmış bir çalışma (19) bu çalışmada da olduğu gibi 3. Sınıf öğrencilerinde stresin yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu sonucun nedeninin 3. sınıf müfredatının klinik uygulamaların yanı sıra diğer seçmeli ve zorunlu derslerin de yoğun olduğu bir dönemi içermesi olarak düşünülebilir. Hastane ortamında çalışmanın bir hemşireye getirdiği sorumluluk yalnız hasta bakım kaynaklı değil bunun yanı sıra refakatçiler, beraber çalıştığı ekip, servis yöneticisi ve hastane yöneticisi ile ilgili iletişim sorumluluğunu da beraberinde getirmektedir (20-24). Bu sorumluluklar öğrenci olarak kliniğe çıkan hemşireler için fazla yük anlamına gelmektedir. Bütün bu sorumlulukların okulda akademisyenler tarafından öğretildiği ve uygulamada öğrenciden tümünün beklenildiği düşünüldüğünde hem akademisyen hem de uygulama stresinin öğrenci tarafından yaşanmaması mümkün değildir. Çalışan hemşirelere yönelik yapılan çalışmalar bu ve benzer fazla sorumluluk nedeniyle hemşirelerin hastanelerde çalışmaktan vazgeçtikleri, daha az yükü olan alanlara geçtikleri veya işi bıraktıkları tespit edilmiştir (23-27). Yine başka bir çalışma hastanede çalışmanın stres kaynağı olduğunu ve iş doyumunu olumsuz etkilediğini göstermektedir (28). Bizim çalışmamızda öğrencilerin

mezun olduktan sonra en fazla çalışma yeri olarak hastaneyi belirtmişler ve HESÖ ve uygulama stres puan ortalamalarının akademik stres puan ortalamalarından daha fazla yüksek olduğu bulunmuştur.

Çalışmada, öğrencilerin orta düzeyde strese sahip olduğu, hem akademisyen hem de uygulama stresi yaşadıklarını, bu stresin en fazla 20-21 yaş aralığında 3. sınıf öğrencilerinde, kızlarda ve çalışma yeri olarak hastanede yaşadıkları tespit edilmiştir. Mevcut çalışmalar, hemşirelik öğrencilerinin streslerinin yüksek olduğunu düşündürmektedir. Bu nedenle, hemşirelik eğitim programlarında, öğrencilerin bu streslerini azaltmaya yönelik gerekli düzenlemeleri yapmak oldukça önemlidir. Bu çalışmanın sonuçları doğrultusunda önerilerimiz; Öğrencilere klinik uygulamalar sırasında ve akademik yaklaşımda doğru girişimlerin yapılmasına yönelik rehberlerin oluşturulması streslerini azaltmaya katkı sağlayacaktır. Hemşirelik öğrencilerinin 3. sınıf müfredatlarının yeniden gözden geçirilmesi, akademisyenlerin öğrencilere yönelik tutumlarının iyileştirilmesi doğrultusunda farkındalık seminerlerinin düzenlenmesi ve öğrenciler kliniklere gönderilmeden önce daha detaylı bilgilendirme yapılarak streslerinin azaltılmasına katkı sağlanabilir.

Yazarların Katkıları: Fikir/Kavram: B.C.D.; Tasarım: B.C.D.; Veri Toplama ve/veya İşleme: B.C.D.; Analiz ve/veya Yorum: H.K.B., K.Y.Ç.; Literatür Taraması: H.K.B., K.Y.Ç.; Makale Yazımı: B.C.D., H.K.B.; Eleştirel İnceleme: B.C.D., H.K.B.

KAYNAKLAR

1. Mooney M. Professional socialization: The key to survival as a newly qualified nurse. *Int. J. Nurs. Pract.* 2007; 13(2): 75-80.
2. Kang YS, Choi SY, Ryu E. The effectiveness of a stress coping program based on mindfulness meditation on the stress, anxiety, and depression experienced by nursing students in Korea. *Nurse Educ. Today.* 2009; 29(5): 538-43.
3. Warbah L, Sathiyaseelan M, Vijayakumar C, Vasantharaj B, Russell S, Jacob K. Psychological distress, personality, and adjustment among nursing students. *Nurse Educ. Today.* 2007; 27(6): 597-601.
4. Üstün B, Öner AH. Hemşirelik öğrencilerinin stres kaynakları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri.* 2013; 13(2): 747-66.
5. Güler Ö, Çınar S. Hemşirelik öğrencilerinin algıladıkları stresörler ve kullandıkları başetme yöntemlerinin belirlenmesi. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi. Sempozyum Özel Sayısı.* 2010: 253-60.
6. Özkan S, Yılmaz E. Öğrenci hemşirelerin genel sağlık düzeyi, stresle baş etme yöntemleri ve etkileyen faktörler. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi.* 26(2): 67-82.
7. Gray-Toft P, Anderson JG. The nursing stress scale: development of an instrument. *J. Psychopathol. Behav. Assess.* 1981; 3(1): 11-23.
8. Rhead M. Stress among student nurses: is it practical or academic? *J Clin Nurs.* 1995; 4(6): 369-376.
9. Karaca A, Yildirim N, Ankaralı H, Açıkgoz F, Akkuş D. Hemşirelik öğrencileri için algılanan stres,

- biyo-psiko-sosyal cevap ve stresle başetme davranışları ölçeklerinin Türkçe'ye uyarlanması. *J. Psychiatr. Nurs.* 2015; 6(1): 15-25.
10. Ahmed I, Banu H, Al-Fageer R, Al-Suwaidi R. Cognitive emotions: depression and anxiety in medical students and staff. *Journal of critical care.* 2009; 24(3): e1-7.
 11. Şahin B. Hemşirelik öğrencilerinin kendilerini anlatma ve stresle başetme ilişkilerinin belirlenmesi. [Yüksek lisans tezi]. İstanbul: Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2007.
 12. Özgür G, Gümüş AB. Hemşirelik yüksekokulundaki öğrencilerin hemşirelik mesleği ve eğitimi ile ilgili görüş ve beklentileri. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi.* 2008; 24(1): 43-56.
 13. Simon RW, Lively K. Sex, anger and depression. *Social Forces.* 2010; 88(4): 1543-68.
 14. Ünal S, Karlıdağ R, Yoloğlu S. Hekimlerde tükenmişlik ve iş doyumu düzeylerinin yaşam doyumu düzeyleri ile ilişkisi. *Klinik Psikiyatri.* 2001; 4(2): 113-8.
 15. Andrews GJ, Brodie DA, Andrews JP, Hillan E, Thomas BG, Wong J, et al. Professional roles and communications in clinical placements: A qualitative study of nursing students' perceptions and some models for practice. *Int. J. Nurs. Stud.* 2006; 43(7): 861-74.
 16. Brown B, O'Mara L, Hunsberger M, Love B, Black M, Carpio B, et al. Professional confidence in baccalaureate nursing students. *Nurse Educ. Pract.* 2003; 3(3): 163-70.
 17. Aslan H, Akturk U. Nursing education stress levels of nursing students and the associated factors. *Journal of Turgut Ozal Medical Center.* 2018; 25(4):660-6.
 18. Goger S, Cevirme A. The effect of nursing students' self-efficacy levels on education stress. *Journal of Education and Research in Nursing.* 2019; 16(4): 306-13.
 19. Bektaş M, Karagöz Ş. Stresle başa çıkma tarzlarının yalnızlığa etkisi: Meslek yüksekokulu öğrencileri örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.* 2019; 9(21): 342-55.
 20. Tutuk A, Al D, Doğan S. Hemşirelik öğrencilerinin iletişim becerisi ve empati düzeylerinin belirlenmesi. *CÜ Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi.* 2002; 6(2): 36-41.
 21. Alparslan N, Yaşar S, Dereli E, Turan FN. Sağlık yüksekokulu ve teknik eğitim fakültesi öğrencilerinde görülen depresif belirtiler ve bunu etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi.* 2008; 10(2): 48-57.
 22. Edwards D, Burnard P, Bennett K, Hebden U. A longitudinal study of stress and self-esteem in student nurses. *Nurse Educ. Today.* 2010; 30(1): 78-84.
 23. Kartal A, Çetinkaya B, Turan T. Sağlık yüksekokulu öğrencilerinde ruhsal belirtilerin taranması. *TAF Prev. Med. Bull.* 2009; 8(2): 161-6.
 24. Gözüm S. Hemşirelik öğrencilerinin çalışmak istedikleri alanlara ilişkin lisans eğitiminin başında ve sonundaki tercihleri. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi.* 2010; 7(1): 10-5.

25. Ünal A. Hastanelerde çalışan hemşirelerin hemşirelik dışı birimlerde istihdamı ve nedenlerinin incelenmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi. 2008; 3(1): 23-32.
26. Nazik E, Arslan S. Hemşirelik mesleğinin geleceği: öğrencilerin beklentileri. Bozok Tıp Dergisi. 2014; 4(1): 33-40.
27. Koçalış S, Aktaş D, Avcı K. Bir eğitim araştırma hastanesinde hemşirelerin kurumdan ayrılmayı isteme nedenlerinin incelenmesi. HEAD. 2017; 14(2): 127-130.
28. Özkaya MO, Yakın V, Ekinci T. Stres düzeylerinin çalışanların iş doyumuna üzerine etkisi Celal Bayar Üniversitesi çalışanları üzerine ampirik bir araştırma. Yönetim ve Ekonomi. Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 2008; 15(1): 163-79.